

ΚΡΙΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ματιές στις έκθεσεις

Η έκθεση - αφιέρωμα στα 70χρονα του Γ. Ρίτσου — που οργανώθηκε από τις εκδόσεις Κέδρος και τη γκαλερί «Νέες Μορφές» στο χώρο της τελευταίας (Βαλαωρίτου 9) περιέχει μία πολύ μεγάλη έκπληξη: Την παρουσίαση του ζωγραφικού έργου του ίδιου του ποιητή που αποτελείται από ζωγραφισμένες πέτρες, ακουαρέλλες, σχέδια, μονοτυπίες κ.ά. Σε αυτά θα συγκεντρώσουμε, εδώ, την προσοχή μας, γιατί η δουλειά των πολύ σημαντικών Ελλήνων και ξένων καλλιτεχνών που έχουν εικονογραφήσει τα ποιήματα το Ρίτσου είναι ήδη γνωστή και αξιολογημένη. Ανάμεσα

ΤΗΣ ΝΤΟΡΑΣ ΡΟΓΚΑΝ

στους ζωγράφους αυτούς που η έλλειψη χώρου δεν μας επιτρέπει να αναφέρουμε ούτε και συνοπτικά σημειώνουμε, εδώ, τους Αλμπέρτι, Αργυράκη, Βασιλειάδη, Δρόσου, Εύριζ, Σάιτσεφ, Καλμούχο, Κατράκη, Λεμού, Λίχταρντ, Λυδάκη, Μακρή, Μαντζού, Μάττα, Μιχέλις, Μπότσογλου, Παπαγεωργίου, Μερδικιδη, Πομοντόρο, Σάσου, Στέιτ, Στούρνικ, Τάσσο (που φιλοτέχνησε 45 χαρακτηριστικά της τιμητικής έκδοσης του Επιτάφιου), Τόντσεφ, Τσαρούχη, Φάμπα, Χλότζνικ. Οι κάπου 20 ζωγραφισμένες από το Ρίτσο πέτρες που συμπεριλαμβάνονται στην έκθεση, ανήκουν σε δύο κύριες ενότητες. Στη μία ο δημιουργός έχει υιοθετήσει τόσο στις πολυπρόσωπες συνθέσεις όσο κι εκεί όπου απεικονίζεται μία μόνο μορφή, ένα πιο ελεύθερο και ζωγραφικό ύφος απ' ό,τι στη δεύτερη όπου υπάρχουν ακριβείς αναφορές στη βυζαντινή τέχνη. Και στις δύο παραπάνω ενότητες κύριο γνώρισμα στέκει η μεγάλη άνεση με την οποία ο Ρίτσος σχεδιάζει τις μορφές του, έτσι ώστε να αξιοποιείται στο έπακρο η πρώτη ύλη, στην προκειμένη περίπτωση η πέτρα. Η τελευταία, δίχως να χάνει τίποτα από την υπόστασή της, δέχεται τη ζωγραφισμένη πάνω της σύνθεση, έτσι ώστε αυτή να μην δείχνει επίκτητη αλλά να δίνει οργανικά μαζί της. Εδώ, η υποβολή που ασκείται στο θεατή είναι πολύ μεγάλη σε σχέση με τη λιτότητα των μέσων. Σε μιά άλλη κατηγορία έργων — τις πολύ μικρές σε διαστάσεις ακουαρέλλες — ο Ρίτσος μας εντυπωσιάζει με την τελειότητα του «ματιές», τη μεγάλη ικανότητα για σύνθεση, την επιλογή και προβολή της παραμικρής — ενδεικτικής, όμως, πάντοτε — λεπτομέρειας, που εξασφαλίζει τον προσωπικό τόνο στο σύνολο. Στις συνθέσεις αυτές, όπου ο ποιητής έχει απάθανάτισει κυρίως «εξωτερικά» και «εσωτερικά», πρωτοστατεί το «χρώμα». Το τελευταίο με τον τρόπο που έχει χρησιμοποιηθεί η μάλλον «δημιουργηθεί», μάς αποκαλύπτει ότι η ευαισθησία του Ρίτσου, εδώ είναι εφάμιλλη εκείνης του ποιητικού του λόγου. Πέρα όμως από αυτές τις ικανότητές του εκείνο που μάς εντυπωσιάζει στην έκθεση αυτή είναι η ευχέρεια με την οποία ο δημιουργός εναλλάσσει τον τρόπο της έκφρασής του από την ορθόδοξη παραστατική τεχνοτροπία σε μιάν ημι - παραστατική - συμβολική (βλ. π.χ. Γιούρα, αρ. 6 και 11) περνώντας μές από έναν εξπρεσιονιστικό — πάντοτε, όμως, προσωπικό — τρόπο (συνθέσεις 5 και 12), που βρίσκει το αποκορύφωμά του σε μία σύνθεση που φέρει τη χρονολογική ένδειξη 1.9.1968. Πρόκειται για μία μορφή που δημιουργεί συνειρμούς μ' εκείνη ενός «εσταυρωμένου» πέρα από κάθε χρονικό προσδιορισμό. Στα σχέδια όπου ο ποιητής έχει απεικονίσει μεμονωμένες μορφές και πορτραίτα επισημαίνουμε την αμεσότητα και την ευαισθησία με την οποία έχει «δει» το μοντέλο του απάθανάτιζοντας συγχρόνως με τα εξωτερικά του χαρακτηριστικά και τον ψυχισμό του.

● Ο Λουκάς Βενετούλιας παρουσιάζει στην «Όρα» (Ξενοφώντος 7) αντιπροσωπευτικά δείγματα της δουλειάς του από το 1962 μέχρι σήμερα. Πρόκειται για 76 συνθέσεις (λάδια, τέμπερες, κάρβουνα, μελάνια κ.ά.), στις οποίες ο καλλιτέχνης έχει απάθανάτισει κυρίως τοπία, νεκρές φύσεις και την ανθρώπινη μορφή. Μία πρώτη γενική εντύπωση που αποκομίζουμε, εδώ, είναι ότι ο ζωγράφος επιχειρεί και το κατορθώνει να εκφραστεί με διάφορους τρόπους που τον οδηγούν βαθμιαία και επαγωγικά από την ορθόδοξη παραστατική τεχνοτροπία στην αφάιρεση. Σε μερικές από τις πρόσφατες συνθέσεις του — τις νεκρές φύσεις — ο καλλιτέχνης δεν δικαιώνεται όπως μές από την πλειοψηφία των άλλων του έργων. Σε αυτές η συμβίωση του ακροκέραιου με τα φάρμακα χαρακτηρίζεται από μιάν επιτήδευση και η σύνθεση γενικότερα δεν αξιοποιεί όπως σε άλλες περιπτώσεις τις ικανότητες

του ζωγράφου. Τα έργα που απεικονίζουν αποκλειστικά την ανθρώπινη μορφή — δοσμένη άλλοτε ρεαλιστικά και άλλοτε με έναν ημι - παραστατικό τρόπο, όπου η οδύνη εκφράζεται μές από τη γενικότερη στάση και όχι μές από τα χαρακτηριστικά του προσώπου — μαρτυρούν την προσπάθεια του καλλιτέχνη να εναλλάσσει την τεχνοτροπία του, όμως, δεν εκφράζουν και πάλι τον καλύτερο του εαυτό. Αντίθετα, στα έργα σε άσπρο και σε μαύρο χρώμα (μελάνια, κάρβουνα κ.ά.), στα οποία έχουν απάθανάτισει κυρίως τοπία, επισημαίνουμε τη μεγάλη ικανότητα του Βενετούλια για σύνθεση. Εδώ, έχουμε δύο ενότητες. Στη μία διακρίνουμε έναν αρχιτεκτονικό προβληματισμό και έναν πιο αυστηρό καταμερισμό των πλάνων (52, 53, 67, 75). Στην άλλη ένα πιο ελεύθερο «ζωγραφικό» ύφος (Πάτμος κ.ά.). Και στις δύο πάντως μάς αποκαλύπτεται ένα δυνατό ταλέντο. Σε μιάν άλλη κατηγορία έργων (57, 58, 60, 61 κ.ά.) το αρχικό, συγκεκριμένο ερέθισμα έχει δώσει το πρόσχημα για αφηρημένες, θεμελιωμένες στη χρήση πολλών χρωμάτων, συνθέσεις. Εδώ, η μεγάλη ευαισθησία του Βενετούλια στον χρωματικό παράγοντα και η ικανότητά του να συνθέτει μές από αυτόν μάς προκαλούν μόνιμες και έντονες εντυπώσεις.

● Ο Κ. Περάκης παρουσιάζει στην γκαλερί «Κρεωνίδης» (Υπερείδου 7) κάπου 50 γλυπτά σε γύψο και σε μπρούντζο και 16 ζωγραφικές συνθέσεις (μικτή τεχνική με κόλλα, ακουαρέλλα, μελάνια κ.ά.), που αποτελούν αντιπροσωπευτικά δείγματα της τελευταίας του δουλειάς. Στα γλυπτά του επισημαίνουμε τρεις κύριους τρόπους έκφρασης. Στον πρώτο η ανθρώπινη μορφή είναι δοσμένη ορθόδοξα και ρεαλιστικά και αρκετά συχνά προβάλλει πληθωρική και χυμώδης. Από τα έργα που υπάγονται, εδώ, σημειώνουμε τον «κορμό», την «κοινογένεια», το «ερωτικό», τη «γυναίκα» κ.ά. Σε μία δεύτερη ενότητα ο καλλιτέχνης έχει κατορθώσει να επεξεργαστεί μ' έναν προσωπικό τρόπο ορισμένες κονστρουκτιβιστικές αρχές («δύο φίλες», «μοναξιά» κ.ά.). Στην τρίτη περίπτωση — στα σύνολα σε γύψο (Νοέμβριος '73, Ιούλιος '74, Πρωτομαγιά '44) — όπου ο Περάκης επιχειρεί σύμφωνα με τα πρότυπα της αρχαϊκής γλυπτικής, όπου το πρόσωπο ξεπρόβαλε πάνω σ' ένα σώμα φιλοτεχνημένο με τις ιδιότητες μιάς κολόνας — στηλης — να εξουδετερώσει την αυτονομία της κάθε μορφής χάρη του συνόλου. Όμως, εδώ, το αποτέλεσμα δεν δικαιώνει τις προσπαθειές του και το μήνυμα του καλλιτέχνη δεν μάς μεταφέρεται μές από τις «κλίσεις» των κεφαλιών και τη χρησιμοποίηση διάφορων συμβολισμών. Αντίθετα, ένα έργο, όπως η «αρπίστρια», που δεν ανήκει σε καμιά από τις παραπάνω ενότητες, μάς εντυπωσιάζει με την αμεσότητα και την ευαισθησία με την οποία ο Περάκης αναπαράστησε τις χαρακτηριστικές κινήσεις της μουσικού. Μιάν έντονη καλλιτεχνική προσωπικότητα αποκαλύπτουν οι ζωγραφικές συνθέσεις του δημιουργού. Η ανθρώπινη μορφή — αποκλειστικό θέμα, εδώ — πλαισιωμένη από εικονογραφικά σύμβολα που εκφράζουν τον ψυχισμό και τον κοινωνικό προβληματισμό του καλλιτέχνη (συρματοπλέγματα, κύκλοι), προβάλλει σε μετωπική στάση με μία κατ' εξοχήν έντονη έκφραση στα μάτια. Δοσμένες οι μορφές αυτές με λίγα χρώματα — κυρίως μόνιμα, άσπρο, μαύρο και γκρι — σ' ένα μπλε φόντο, μάς υποβάλλουν και χαράζουν μέσα μας έντονες μνήμες.

● Η Δ. Καρακώστα - Σταματίου παρουσιάζει στην γκαλερί «Ο» (Χάρητος 8) κάπου 20 συνθέσεις, στις οποίες πραγματοποιεί μιάν απόλυτα προσωπική σύζευξη του σουρρεαλισμού και του υπερρεαλισμού. Το πετυχαίνει αυτό χάρη σε μιάν έμφυτη ποιητική τάση για το χρώμα, την επιλογή των εικονογραφικών στοιχείων και τη σύνθεση γενικότερα. Δίχως καμιάν επιτήδευση και βεβιασμένη συνύπαρξη, και το κυριότερο, δίχως καμιάν προσπάθεια μίμησης που είναι τόσον εύκολη στο χώρο αυτόν, η ζωγράφος πετυχαίνει μές από τις τεμαχισμένες μορφές και τα αντικείμενα να μάς αναμεταδώσει το μήνυμά της. Οι παραστάσεις της καθώς προβάλλουν σ' ένα αφηρημένο, δοσμένο με υποδηλκτικό χρώμα φόντο κερδίζουν σε ένταση και «δένου» οργάνικά σ' ένα εδωπότατο σύνολο με αυτό.

